

Огляд діагностичних тестів як освітнього ресурсу. (2023, жовтень). <https://uied.org.ua/2023/10/11150/>

World Bank. (2024). *Ukraine. Rapid damage and needs assessment (RDNA3)*. <http://surl.li/zrhxbu>

ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ІСТОРІЇ В УМОВАХ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Петро Мороз, к. пед. н.

Інститут педагогіки НАПН України
м. Київ, Україна

Метою дослідження є з'ясування особливостей організації дослідницької діяльності з історії в профільній школі.

Нині завершилося обговорення проєкту «Державного стандарту профільної середньої освіти» (далі – ДСПСО) (Проєкт. Державний стандарт профільної середньої освіти, 2023). За задумом розробників документа, здобувачі освіти зможуть формувати власну освітню траєкторію, обираючи профіль і частково предмети для вивчення. Своєю чергою заклади освіти мають сформувати найоптимальнішу пропозицію для учнів залежно від своїх можливостей (через поглиблене вивчення певних предметів, доповнене спеціальними курсами/предметами, курсами за вибором орієнтованими на певні галузі знань та пошук майбутньої професії, через інтегровані рішення тощо).

Шкільна історична освіта завжди відігравала важливу роль в формуванні самоідентичності учнів, їх ціннісних орієнтацій та критичного мислення. У контексті російсько-української війни історична освіта стала надзвичайно актуальною, оскільки сьгоднішні події мають глибоке історичне коріння. Тому, на думку представників МОН України, історія має увійти до обов'язкових предметів/курсів незалежно від обраного профіля (Якою буде оновлена старша профільна школа: учнівський вибір, формування профілів, два рівні, 2023).

Опитування вчителів, яке проведено співробітниками відділу суспільствознавчої освіти за допомогою онлайн опитувальника, розміщеного на сторінці відділу суспільствознавчої освіти у Фейсбук (Опитування «Предмети і курси громадянської та історичної освітньої галузі в профільній школі», 2024) засвідчило, що 73,6% респондентів

вважає, що історія в профільній школі, як обов'язковий компонент, має вивчатися як окремі курси «Історія України» та «Всесвітня історія», 15,5% як інтегрований курс «Історія України. Всесвітня історія», 9,3% як інтегрований курс «Історія та громадянська освіта».

На нашу думку, особливий акцент у навчанні історії варто приділяти розвитку дослідницької активності, системного мислення, самостійності, ініціативності, а також умінню застосовувати здобуті знання на практиці та в реальних життєвих ситуаціях. Ефективним засобом досягнення цієї мети є впровадження дослідницького підходу в процес навчання історії в профільній школі.

У попередніх роботах ми детально розкривали такі дефініції як «дослідницький підхід», «дослідницька діяльність», «дослідницька компетентність» (Мороз, 2020; Мороз & Мороз, 2018; Мороз, 2023). Зазначимо, що на різних рівнях освіти дослідницька діяльність учнів має свої специфічні функції: якщо в основній школі – це розвиток в учнів загальних дослідницьких навичок та стимулювання інтересу до навчання, то в профільній школі – це розвиток дослідницької компетентності, навичок та компетенцій, необхідних для подальшої професійної діяльності чи подальшого навчання у закладах вищої освіти.

Дослідницька діяльність реалізує головну мету освіти – «навчитися вчитися» На нашу думку, розвиток у старшокласників здатності займати дослідницьку позицію, допомога їм в оволодінні методологією дослідження і застосування одержаних знань в різних сферах – ці аспекти повинні стати пріоритетними у формуванні нової моделі профільного навчання історії.

Упродовж дослідницького навчання учні стають активними учасниками освітнього процесу: вони самостійно або за допомогою вчителя формулюють питання та гіпотези, виокремлюють навчальні проблеми та проводять дослідження, використовуючи різноманітні джерела інформації. Залучення школярів до дослідницької діяльності дає змогу з успіхом вирішувати багато освітніх проблем – наприклад, пов'язані з індивідуальним підходом, рівневою диференціацією, створенням позитивної навчальної мотивації, професійною орієнтацією. Дослідницький підхід допомагає учням розвивати навички пошуку, аналізу та інтерпретації інформації, які є важливими не лише у вивченні історії, а й у багатьох інших сферах.

На основі аналізу літератури (Мороз, 2020; Мороз & Мороз, 2018; Мороз, 2023) та отриманих результатів попередніх досліджень ми ви-

діляємо такі чинники, які сприяють організації дослідницької діяльності учнів при вивченні історії в профільній школі, а саме: 1) особистісно орієнтований, компетентнісний підхід до організації навчання та відображення в ньому основних етапів навчального дослідження; 2) відповідність навчального навантаження та методики реалізації дослідницької діяльності віковим можливостям здобувачів освіти; 3) структурування змісту за принципом поступового ускладнення пізнавальної навчальної діяльності учнів з метою їх більшої самореалізації у дослідженні історичних фактів; 4) використання творчих навчальних ситуацій та стимулювання внутрішньої мотивації учнів до навчання та самоосвіти; 5) орієнтування освітнього процесу з історії на здобуття учнями певного освітнього результату (нові досвід та знання, повідомлення, доповідь, презентація, дослідницька робота, проєкт тощо); 6) поетапне, цілеспрямоване формування всіх компонентів дослідницької компетентності учнів з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей; 7) забезпечення вчителем сприятливої доброзичливої психологічної атмосфери, оптимальних умов для дослідницької діяльності учнів.

Вважаємо, що вивчення/дослідження історичних тем не варто обмежувати класною аудиторією. Це може відбуватися через відвідування музеїв, меморіальних місць, архівів, бібліотек, дослідницьких екскурсій та експедицій. Такий підхід дасть змогу кожному учневі більш цікаво та повноцінно досліджувати історичні події/явища/процеси, діяльність історичних осіб як індивідуально, так і в групі, висловлювати власні думки, ділитися враженнями та досвідом, застосовувати здобуті знання на практиці.

Місія педагога в умовах дослідницького навчання в профільній школі полягає не простій передачі готових знань учню, а насамперед в психолого-педагогічній підтримці індивідуального розвитку його особистості через долучення до світу культурних цінностей та самоідентифікацію.

Аналіз наукової літератури і практики навчання, а також дані емпіричних досліджень дають змогу нам стверджувати, що системне застосування дослідницької діяльності в процесі навчання історії в профільній школі може значно підвищити рівень навчальних досягнень й дослідницької компетентності учнів. Це, своєю чергою, дозволить розвивати в учнів такі важливі характеристики креативності, як оригінальність, гнучкість, продуктивність мислення, легкість асоціювання, чутливість до проблем та

підвищити практичну спрямованість умінь і компетентностей учнів (Мороз, 2020; Мороз & Мороз, 2018; Мороз, 2023).

Ключові слова: дослідницька діяльність, дослідницький підхід, профільна школа, шкільна історична освіта.

Література

- Мороз, І. (2023). Дослідницька діяльність учнів як складник сучасного навчання історії в школі. У Імплементация Державного стандарту базової середньої освіти: виклики, реалізація, перспективи: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. інтернет-конференції (онлайн) (сс. 192–194). КЗ «Житомирський ОІП-ПО» ЖОР. <https://lib.iitta.gov.ua/735470/>
- Мороз, П. В., & Мороз, І. В. (2018). Дослідницька діяльність учнів у процесі навчання всесвітньої історії в основній школі. ТОВ «КОНВІ ПРИНТ». <https://lib.iitta.gov.ua/712554/>
- Мороз, П., & Мороз, І. (2020). Формування дослідницької компетентності засобами сучасного шкільного підручника історії. Проблеми сучасного підручника, (24), 142–162. <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2020-24-142-162>
- Опитування «Предмети і курси громадянської та історичної освітньої галузі в профільній школі» [Долучено опитування] [Допис]. (2024, 19 березня). https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=pfbid02NMgprBYvoj25tzzqRHU6DD51NlaoHRrQakKJDwxDUAhrczPQR3uqsuh1p7Q1ndrYl&id=100049433616973&locale=uk_UA
- Проект. Державний стандарт профільної середньої освіти. (2023). Міністерство освіти та науки України. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorenyya/2023/10/30/NO-proyekt.Derzhstandartu.profilnoyi.serednoyi.osvity-30.10.2023.pdf>
- Якою буде оновлена старша профільна школа: учнівський вибір, формування профілів, два рівні. (б. д.). Нова українська школа | Веб-ресурс НУШ. <https://nus.org.ua/articles/yakoyu-bude-onovlena-starsha-profilna-shkola-uchnivskiy-vybir-formuvannya-profiliv-dva-rivni/>